

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2021 - Sayı / Issue: 52
Sayfa/Page: 135-168
ISSN: 1302-6879

Sınırların Kavramsal Çerçevesinin İncelenmesi ve Sınıflandırılması* The Examination and Classification of Conceptual Framework of Borders

• Alper EKMEKÇİOĞLU*

Dr., Jandarma Genel Komutanlığı,
Ankara/Türkiye.
Dr., Gendarmerie General Command,
Ankara /Turkey.
alper2197@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7322-4879

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received:

13/11/2020

Kabul Tarihi / Date Accepted:

10/03/2021

Yayın Tarihi / Date Published:

30/06/2021

Atf: Ekmekcioğlu, A. (2021). Sınırların Kavramsal Çerçevesinin İncelenmesi ve Sınıflandırılması. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52, 135-168

Citation: Ekmekcioğlu, A. (2021). The Examination and Classification of Conceptual Framework of Borders. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 52, 135-168

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, sınır çalışmalarının sınıflandırılmalarını ve metodolojilerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda, 19. Yüzyıl sonu ile 21. Yüzyıl'ın ilk çeyreğindeki sınırların inceleme metodolojisine ve sonrasında 21. Yüzyıl ilk çeyreğindeki sınırın güvenleştirilmesi iklimine odaklanılmıştır. Kavramsal çerçevede, sınır kavramının tarihsel gelişimi ve çalışmanın kuramsal dayanağını oluşturan güvenleştirme yaklaşımı incelenmiştir. Sonrasında sınır çalışmalarının sınıflandırılması 1970 yılı öncesindeki modern yaklaşım ve 1970 yılı sonrasındaki postmodern yaklaşım olarak iki dönem çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Modern yaklaşım bölümünde ilk sınır çalışmalarına yer verilmesinin ardından inceleme tarihsel haritalama, tipolojik, işlevsel, siyasi yaklaşım ve postmodern dönemde modern yaklaşım çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Postmodern yaklaşım ise sınır çalışmalarının değişen dinamik süreci çerçevesinde küreselleşme, düzeyler ve kimlik, jeo-politik ve sınırların yönetimini başlıkları altında değerlendirilmiştir. Bu çalışmada sınıflandırma sınırların tarihsel gelişimi ve paradigma değişimine göre gerçekleştirilmiştir. Son bölümde güvenleştirme çerçevesinde güvenlik tehditlerinin çeşitlenmesi düzensiz göç üzerinden tartışılmış ve yeni bir yaklaşım önerilmiştir. Modern yaklaşımda sınırların durağanlığının kabulüne karşın, postmodern yaklaşımda sınırların dinamik ve sınır çalışmalarının ise disiplinlerarası bir olgu olduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sınır, hudut, sınır yönetimi.

* Bu makale Hacettepe Üniversitesi'nde Prof. Dr. Mete YILDIZ danışmanlığında çalışılan 'Afganlı Düzensiz Göçünün Sınır Güvenlik Yönetimi Özelinde İncelenmesi: Van İli Örneği' başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

Abstract

The primary aim of this study is to introduce the classifications of border studies and methodologies. In this perspective, in the late 19th Century and the first quarter of 21th Century, the examination methodology of borders and later the securitization climate of borders in first quarter of 21th Century were focused on. In the conceptional frame, the historical process of border notion and the securitization approach, which is the conceptional root of this study, were examined. Then the classification of border studies was carried out through two terms which are modern approach, which is before 1970, and postmodern approach, which is after 1970. In the modern approach section, after mention initial border studies, the examination was realized in the frame of historical mapping, typology, functional, political approach, and modern approach in the postmodern approach era. Postmodern approach was examined in the frame of the changing and dynamic process of border studies which contains globalism, levels and identiy, geopolitical and management of borders titles. In this study, the classification was fulfilled through historical development and paradigm change. In the last section, diversification of security threats were discussed via irregular migration, and a new approach is proposed. While the borders are admitted static in a modern approach, in postmodern approach borders are accepted as dynamic, and border studies are evaluated as interdisciplinary phenomenon.

Keywords: Border, boundary, bordering.

Giriş

Tarih boyunca ırk, etnik yapı, din ve dil gibi etkenler kadar coğrafi yapı, siyasi otorite ve fetih gibi nedenlerle yapay ve bazen de dayatılan sınırlara sahip devletler veya siyasi oluşumlar ortaya çıkmıştır. Antik dönemlerde kötü sınır ile anlatılmak istenen, yabancı askeri güçlerin kolaylıkla işgal edebileceği veya zarar verebileceği sınırdır (Guo, 2015: 29-33). Feodal sistemin zayıflamasıyla Avrupa'da merkezi siyasi ve ekonomik gücün ağırlık kazandığı modern devlet sistemine dönüşüm gerçekleşmiş, önce monarşi ve sonrasında demokratik seçim esaslarına dayalı bir yönetim şekli öne çıkmıştır. 20. Yüzyıl'ın başında ise ulusçuluk akımı sonucunda ulus-devlet kavramı ortaya çıkmış ve etkili olmuştur. Bu çerçevede, hükümetlerin sınırlarını belirleme isteği ve kabiliyeti güçlenerek belirgin olmayan sınırlar¹ yerine açık bir şekilde belirlenmiş sınırlara, nüfusa ve ekonomiye erişmek amaçlanmıştır (Diener ve Hagen, 2010: 6).

Devletler sınırlarını toplum, doğal kaynaklar, stratejik veya sembolik anlamları nedeniyle koruma ihtiyacı hissetmekte, devletin

¹ frontier

egemenliğinin ve komşularıyla güvenli ilişkiler geliştirmenin bir göstergesi olarak kabul etmekte ve iki komşu devlet arasındaki anlaşmazlığın sembolik alanlarından birisi olarak değerlendirmektedir. Sınırlar, insanların, sermayenin, malların ve bilginin kabul veya reddine imkân tanıyan siyasi bir yapıyı temsil etmesine karşın (Wilson ve Donnan, 1998: 9); sınırları yalnızca işgale, ordulara, kaçakçılara ya da göçmenlere karşı korunması gereken bir olgu olarak görmek basite indirgemek anlamına gelmektedir. Bir devletin kendisine tabi tüm insanları ve metalleri kısıtlayan hattını veya bölgesini ifade eden sınırı geçildiğinde artık her şeyin diğer bir devletin yönetimine tabi olmasıyla sınırların insan yaşamı üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır (Harthshorne, 1933: 199). Sınırların oluşmasını etkileyen boyutlardan ilki, günümüzde nadiren karşılaşıldığı üzere siyasi veya askeri güçlerin nihai ulaştığı hattın veya mekânsal alanın sınır olarak belirlenmesidir. İkincisi, iki farklı siyasi veya askeri gücün birbiriyle mücadelesinin sonucuna göre şekillendirilen mekânsal sınırlardır (Guo, 2015: 41).

1990'lı yılların başında oluşan 'sınırsız dünya'² söylemi karşısında, 21. Yüzyıl'ın başlamasıyla sınır çizgisinden itibaren devlet egemenliğinin ve otoritesinin sağlanması³ düşüncesi yeniden ağırlık kazanmıştır. Küreselleşme kavramıyla gelen sınırsız dünya söylemi, terör ile mücadele, ekonominin korunması ve göç karşıtı söylemler nedeniyle güvenlik politikalarının baskısı ile karşılaşmıştır (Johnson vd., 2011: 61). Bu çalışmada, 19. Yüzyıl sonu ile 21. Yüzyıl'ın ilk çeyreği arasında sınırların incelenme yaklaşımları sınıflandırılmış ve sonrasında 21. Yüzyıl'ın ilk çeyreğinden itibaren yazına hâkim olan sınırın göç üzerinden güvenlikleştirilmesi tartışılmıştır. Bu kapsamda, öncelikle kavramsal çerçevede sınır kavramının tarihsel tartışmaları ve ardından çalışmanın kuramsal dayanağını oluşturan güvenlikleştirme yaklaşımı incelenmiştir. Sınır çalışmalarının sınıflandırılması 1980'li yıllar öncesindeki modern yaklaşım ve sonrasında postmodern yaklaşım olarak iki dönem altında incelenmiştir. 1980'li yıllarda postmodernizm etkisi sonucu modern dönem sınır çalışmalarının değişen doğası incelenmiştir. Son bölümde sınırın güvenlikleştirilmesi düzensiz göçün sınırlara etkisi üzerinden değerlendirilmiştir.

² borderless world

³ bordering

Kavramsal Çerçeve

Tüm tanımlarda bir hattı belirten sınır kavramı Oxford sözlüğünde (2014) “iki ülkeyi, iki yönetimi veya diğer alanları ayıran hat”, Webster’s Unabridged Dictionary (2013) sözlüğünde ise “bir ülkeyi, devletin veya eyaleti diğerinden ayırt eden hat” olarak tanımlanmaktadır. Sınır kavramı Türkçe’den farklı olarak İngilizce’de ‘border’ (sınır), ‘boundary’ (hudut), ‘borderland’ (sınır bölgesi), ‘bordering’ (sınır yönetimi), ‘frontier’ (sınır bölgesi), ‘territory’ (ulusal sınır) ve territoriality (ulusal sınır uygulamaları) üzerinden yüklenen anlamın birbirinden farklı olduğu çeşitli kavramlarla açıklanmaktadır. Birbirinin yerine kullanılabilen ‘sınır’ ve ‘hudut’ kavramlarından ‘sınır’ kavramı günümüzde ‘sınır yönetimi’ yaklaşımı çerçevesinde sınırları belirleyen hatları ifade eden ‘hudut’ kavramı yerine tercih edilmektedir⁴ (Houtum, 2005: 672; Newman ve Paasi, 1998: 189). Bu çalışmada anlam karmaşasını önlemek açısından ‘sınır’ kavramı tercih edilmiştir. Sınırın dinamik bir süreç ve yönetilmesi gereken kurumsal bir yapı olduğunu savunan sınır yönetimine göre sınırın etkili ve etkin bir şekilde yönetimi yalnızca harita üzerinde çizilmesi ve sınır boyunca fiziki tedbirler alınmasından daha fazlasını içermektedir. Sınır kavramından sınır yönetimi süreci anlaşıldığında (Houtum ve Naerssen, 2001: 126), sınır yönetimi vatandaşlık bağı veya bir gruba aidiyet ilişkisiyle içerisi/dışarıyı ayırımında (Newman, 2006: 6) mekânsal farklılığının sosyal anlamda uygulamasını yönetmektedir.

İki ülke veya toplum arasındaki ‘bölgesel sınır’ kavramı ‘sınır’ kavramının özel bir durumu olup devletler arasındaki egemenlik alanının ayrılmasını hat yerine bölgesel bir bakış açısı üzerinden belirlemektedir (Guo, 2015: 4). İki ülke arasında uygulamada belirli bir hattı ifade etmeyen ‘sınır bölgesi’ kavramına (Diener ve Hagen, 2010: 4) örnek olarak sınırlarını açıkça tanımlamış olmasına rağmen uygulamada siyasi kontrolün geçişinin kademeli ve belirsiz olduğu eski medeniyetlerden Romalılar ve Çin’deki Han Hanedanlığının sınırları gösterilebilir. Sınırlardan dışarı uzanan, devletler ve milletlere aidiyetin etkilediği değişen derinlikteki alanları ifade eden sınır bölgesi⁵ kavramı (Wilson ve Donnan, 1998: 9-11) devletlerin sınırları ile çelişebilmekte, devletin gücü ve kültürel bağları sınırları zayıflatıp daraltmakta veya güçlendirip genişletmektedir. ‘Sınır bölgesi’ ile ‘hudut’ kavramlarının (Kristof, 1959: 269-282) farklılığı incelendiğinde, hükümetin

⁴ Çalışmanın geri kalanında kavramların Türkçe karşılıkları kullanılmıştır.

⁵ ‘Frontier’ kelimesi yerine sınır bölgesi kelimesi tercih edilmiştir.

kontrolünün dış hattını, merkezi kuvvetlerin gücünü ve menzilin belirlen ve içe dönük bir anlam taşıyan ‘hudut’ kavramının ‘sınır bölgesi’ kavramından farklı olarak ayrıştırıcı bir niteliğe sahip olduğu belirtilmektedir. Başka bir görüşe göre (Newman ve Paasi, 1998: 189), ‘hudut’ ve ‘sınır’ kavramlarına kıyasla ‘sınır bölgesi’ kavramı sınır ötesindeki ve içerdeki gelişmelerin sınır hattının varlığından etkilendiği bir alanı temsil etmektedir.

Ulus devlet sistemine ait olan ‘ulusal sınır’⁶ kavramı, modern çağın doğuşuyla devletlerin egemen olduğu sınırlar içerisinde farklı kültürel ve bölgesel gruplardan homojen bir ulus devlet oluşturması ya da etnik grupların siyasi otonomi arayışına girerek bağımsız aktör olması sürecinde oluşmuştur. Daima ulus ve devletin birbirine uyum sağladığı bir devlet yapısını temsil etmeyen ulus-devlet kavramı, devletin tanımını yaparken Weberyan bir açıklamayla genellikle belirli sınırlar içerisinde meşru güç kullanma yetkisini elinde bulunduran kurumsal yapı olarak açıklanmaktadır. Buna rağmen, devlet yapısının varlığı dış etkilere karşı devletin sınır güvenliğinin güvence altında olduğu anlamına da gelmemektedir (Wilson ve Donnan, 1998: 10). Mekân ve güç olgularını bir araya getirerek birbirinin ön koşulu olarak gören Cox’a (2002: 1) göre, ‘ulusal sınır uygulamaları’⁷ kavramı savunma, kontrol etme, dışarıda bırakma ve içinde barındırma uygulamalarını temsil ederken, ‘ulusal sınır’ kavramı bu yöntemlerin uygulandığı mekânı ifade etmektedir. Sack’a (1983: 55) göre, bir strateji olan ulusal sınır uygulamaları kavramı bir coğrafi alanda kontrolü sağlamak için eylemleri ve etkileşimleri (insanlar ve ilişkiler) kontrol etme girişimini ifade etmektedir.

Güvenlikleştirme yaklaşımına göre (Buzan, Waever ve De Wilde, 1998: 4-8), güvenlik gündemi modern güvenlik algısının ötesinde yeni bir çerçevede ele alınarak birçok farklı tehdidi kapsamıştır. Güvenlik çalışmalarının yalnızca savaş ve güç olgusuna sıkıştırılmasının aksine, öznelerle yönelik tehditlerin keşfedilmesi ve güvenlik sorunu olarak kabul edilmesi ile daha radikal bir görüş benimsenmiştir. Güvenlikleştirme yaklaşımı, tehditler ve hassasiyetlerin askeri veya birçok farklı alanda gelişebileceğinden yola çıkarak (1998: 119-121) siyasi, ekonomik, toplumsal, çevresel, gıda, sağlık ve kişisel güvenlik tartışmalarının yeni güvenlik ikliminde yer almasını önermektedir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan toplumsal

⁶ territory

⁷ territoriality

alandaki kimlik ve kültürel bağımsızlığın devam ettirilmesiyle güvenlik kaygıları dilin, kültürün, dinsel ve ulusal kimliğin ve göreneğin devamlılığı ve gelişimiyle ilgilenmektedir. Toplum bir gelişmeyi kendi varlığına tehdit olarak değerlendirdiğinde oluşan toplumsal güvensizlik günümüzde göç, komşu ülkelerin kültürel etkisi ve daha geniş bir kimlik tanımının oluşması çerçevesinde gelişmektedir. Bu çalışmada, sınıra yönelik kamu politikalarına yol göstermek amacıyla 21. Yüzyıl'ın ilk çeyreğinde 11 Eylül terör saldırılarıyla sembolleşen ve düzensiz göçmen akışı ile pekişen güvenlik ikliminin etkileri ile devletler ve toplumlar tarafından sınırların gün geçtikçe artan bir şekilde güvenikleştirilmesi değerlendirilmiştir. Güvenikleştirme yaklaşımı öncesinde sınır çalışmalarının izlediği süreç ve sınıflandırmayla metodolojik ve geleceğe dönük bir bakış açısı kazandırılması amaçlanmıştır.

Sınır Çalışmalarının Sınıflandırılması

Cloke ve Johnston (2005: 1-2) kültür, doğa ve ekonomi gibi sınıflandırmalar veya basitleştirmeler aracılığıyla hayatın kolay anlaşılabilir şekilde tanımlanmadığında toplumların varlığını sürdürmesinin ve yönetiminin mümkün olmayacağını değerlendirmektedir. Sınıflandırma tüm disiplinlerde temel bir metodoloji olarak kabul edilmekte ve incelenen toplumu anlamak adına mevcut sınıflandırmaların bilinmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, 19. Yüzyıl sonundan günümüze kadar sınır çalışmalarının sınıflandırılması kamu politikaları açısından kesintili denge⁸ yaklaşımı çerçevesinde modern ve postmodern olmak üzere iki süreç içerisinde incelenmiştir. 21. Yüzyıl'ın ilk çeyreğindeki sınırların güvenikleştirilmesi yaklaşımı postmodern süreç içerisinde değerlendirilmiştir.

Newman'a (2006: 3) göre, sınır çalışmalarının 1950-1970 yılları arasında geniş bir araştırma alanı olmaması İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) sonrası dünyanın jeopolitik yapısının yanı sıra sınırların siyasi karar alma süreçlerinde yalnızca fiziksel ve statik bir olgu olarak açıklanmasından kaynaklanmaktadır. 1970'li yılların ortasında beliren siyasi coğrafyanın günün şartlarına uyum sağlamasıyla disiplin önceki dönemlerine göre analitik boyutuyla daha zengin bir içeriğe sahip olmuştur. Başta siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler olmak üzere sosyal bilimlerle yakından ilişkili olan siyasi coğrafya, sınırların etkisinin analizi ve uluslararası ilişkilerde sürekliliğinin yanı sıra sınır

⁸ punctuated equilibrium

tartışmalarının çözümü, barışı tesis etme ve sürekliliğini sağlama konularıyla öncü rolünü üstlenmiştir.

Siyasi coğrafyacıların 1920'lerin başında oluşturduğu ve 1960'lara kadar devam eden okulunda komşu ülkeler arasındaki siyasi ilişkilerin doğası (Newman, 2006: 174) sınırların 'açık' ve 'kapalı' olması üzerinden tanımlanmıştır (Boggs, 1940; Jones, 1959; Minghi, 1963; Prescott, 1965). Kamu politikaları kapsamında kesintili denge yaklaşımına göre incelendiğinde, 1970'li yıllardaki siyasi paradigma değişimleri sonrasında sınır çalışmalarının disiplinlerarası bir nitelik kazanmaya başladığı görülmektedir. Siyasi coğrafya disiplini, 1980'li yıllardan sonra uluslararası sistemdeki jeopolitik değişimlerin ışığında yeniden kendini tanımlayarak sınır sürecinin dinamik doğası üzerine odaklanmış ve yeni nesil sınır çalışmalarının oluşmasına yol açmıştır.

Şekil 1'de görüldüğü üzere sınır çalışmalarının gelişim sürecini anlamak üzere sınır çalışmaları (Kolossoy, 2005: 608-609) modern (1920-1970'li yıllar) ve postmodern (1980'li yıllar ve sonrası) yaklaşım olarak sınıflandırılarak tipolojik bakımdan sınıflandırmada daha bilindik veya başka bir ifade ile modern çerçevede bir metodoloji önerilmiştir. Bu yaklaşımların gelişimi sürecinde, yeni yaklaşımlar modern yaklaşımların desteğiyle oluşmasına rağmen modern yaklaşımlar değerini kaybetmemektedir. Postmodern yaklaşımla birlikte yeni bakış açılarının sınır çalışmalarının başka boyutlara yönelmesine öncülük ettiği ve genel-geçer sınır kuramları elde edilmesine yönelik çalışmalara katkı sağladığı değerlendirilmektedir.

Şekil 1: Sınır Çalışmalarının Sınıflandırılması

Modern Yaklaşım

Coğrafya disiplininde sınır çalışmalarının uzun, tanımlayıcı ve kuramsal olmayan bir geçmişi bulunması sınırların uygulamaya dönük ve bazı konularda teknik bir soruyu ifade etmesinden kaynaklanmaktadır. Sınırlar üzerine gerçekleştirilen çalışmaların birçoğu hangi sınırların çalışılacağına dair yöntemlerin belirlenmesinde başarılı olmasına rağmen, uluslararası sınırlar sınırın jeo-coğrafik ve tarihsel geçmişi ile yakından ilişkili olduğundan genel ve güvenilir yaklaşımlar elde edilememiştir. Dahası, jeo-politik boyutu itibariyle tüm sınırların çatışma, askeri genişleme ve işgal/fetih gibi gelişmelerle değişebilen bir siyasi izobar yapısı bulunması sorunun derinleşmesini beraberinde getirmektedir (Prescott, 1987: 8).

Tarih boyunca en eski disiplin olarak siyasi sınır çalışmalarında öncü rolünde bulunan ve kuramsal mirasın önemli bir kısmını barındıran coğrafya disiplininin (Kolossoy, 2005: 607) iki temel kolu fiziki ve sosyal coğrafya sınırların belirlenmesi ve sınırlar ile ilgili sorunlarda coğrafya disiplindeki çalışma alanlarını oluşturmaktadır. İnsanlığın tarihini oluşturan savaşların çoğunluğunun sınır değişikliği ile sonuçlanması ve hükümetlerin sınır değişikliğine yönelik talepleri meşrulaştırmak için genellikle mantıklı ve tutarlı bir açıklamaya ihtiyaç duyması coğrafyacıların yeri doldurulamaz bir niteliğe sahip olmasına yol açmıştır.

Ulusal sınırların akademik coğrafyacılarca ilk tartışılması Ratzel'in (1897) 'örgütsel devletin işleyişi' (Aktaran, Bassin, 1987), Lord Curson'un (1908) 'sınırlarda emperyal çalışma' (Aktaran, Barr, 1908) ve Holdich'in (1916) 'politik sınır bölgeleri ve sınır oluşturma' çalışmalarına kadar gitmektedir. Yazının ilk dönemlerinde (Semple, 1907; Bowman, 1921; Hartshorne, 1933; Pounds, 1951, 1954) siyasi sınırlara deterministik bir bakış açısının hakimiyeti açıkça gözlemlenmiş, sınırları ve sınır bölgelerini tanımlama girişimleri sınıflandırma çalışmalarıyla (Hartshorne, 1936; Boggs, 1940; Jones, 1943, 1959; Kristof, 1959) desteklenmiştir (Newman ve Paasi, 1998: 189).

Sınırlarla ilgili en eski sistematik çalışmalardan birisi olan Semple'in (1941) 'Coğrafi Sınırlar' çalışmasındaki "doğa sabit sınır çizgilerini sevmemektedir" tezinden yola çıkılarak sınırların bir dengesinin nadiren kurulabileceği ve daima değişim içinde olduğu vurgulanmıştır. Sınırların sabit olarak kabul edildiği yerlerde kültür ayrımının sınırlarla uyumlu olmadığı, sınırların yapay olarak oluşturulmuş hatlar yerine dinamik bir süreç olduğu ve fiziksel ve

kültürel çevreden etkilendiği düşüncesi Ratzel'in (1900) organizmacı devlet yaklaşımı ile uyumlu bir çizgidedir. Sınırlarla ilgili yazının önemli bir kısmı iki dünya savaşı süresince ve etkisinde sınırların doğasını konu almakta ve sınırların iyi ya da kötülüğü yalnızca askeri bakış açısıyla değerlendirilmektedir (Minghi, 1963: 408).

Modern sınır çalışmaları tarihsel haritalama, tipolojik, işlevsel ve siyasi yaklaşımlar olarak sınıflandırılmaktadır. 19. Yüzyıl'ın sonlarında oluşan iki yaklaşımdan biri olan tarihsel haritalama yaklaşımı, Birinci Dünya Savaşı sonrasında sınırların paylaşımı, sınırlandırılması ve çizilmesi vasıtasıyla sınırların değişimini, morfolojik özelliklerini ve sınır bölgelerinin sosyal coğrafyasını incelemektedir. Yaklaşımın yazına katkılarının ilki zaman ve mekânı göz önünde bulundurarak sınır hattının oluşumu ve devamlılığına odaklanmasıdır. İkincisi, sınırın işlevleri, siyasi rejim ve komşu devletlerin dış politikadaki yeri arasındaki ilişki derinlemesine incelenerek sınır çalışmalarının disiplinlerarası niteliği vurgulanmıştır. Üçüncüsü, devletin rejimi, sınırın işlevleri ve bazen morfolojisi, dahası komşu ülkelerle ekonomik, politik ve askeri gücünün dengesi arasında sıkı bir ilişki bulunduğunun benimsenmesidir. Örneğin, daha güçlü devlet zayıf olanın üzerinde baskı kurarak sınırın hattını ve işlevlerini belirlemektedir. Dördüncüsü, sınırların belirlenmesinde dağlar, nehirler gibi fiziki doğal sınırlara ya da etnik temelli sınırlandırmalara başvurulmamasıdır. Beşincisi, sosyal coğrafyacıların siyasi önerileri itinalı hazırlanmış çalışmalara ve sınır bölgelerinin haritalamasına öncülük etmesidir (Kolossof, 2005: 608-609).

19. Yüzyıl'ın sonlarında başlayan tipolojik yaklaşım, coğrafyacı ve siyasetçilerin sınır türlerini morfolojilerine, doğal özelliklerine (Lyde, 1915; Holdich, 1916), kökenlerine, tarihlerine, yaşlarına, paylaşımının tarihsel süreçlerine ve işlevlerine (Johnson, 1917; Brigham⁹, 1919) göre ayırmaktadır (Kolossof, 2005: 611). Hartshorne'un (1933, 1936) tipolojisinde sınır oluşumu önceki, sonraki, zoraki ve doğal sınırlar olmak üzere dört kavram üzerinden incelenmektedir. Önceki sınırlar yerleşimden önceki kendiliğinden¹⁰ bir sınır düzenlemesini içerirken, sonraki sınırlar yerleşim yapısı ve farklılıklarına göre etnik sınırları göz önüne alınarak oluşturulmaktadır. Zoraki sınırlar, bir bölgeyi kontrol altında tutan egemen gücün etnik veya sosyal yapıya itibar etmeden gerçekleştirdiği düzenlemeler olup

⁹ Principles in the Determination of Boundaries

¹⁰ ipso facto

sonucunda ya bir etnik grup farklı devletlerin sınırları içerisinde ya da birçok farklı etnik grup bir devletin sınırları içerisinde kalmıştır. Sınırların nehirler, dağlar, çöller gibi doğada kolayca tanımlanabilir fiziksel özellikler üzerinden tanımlanmasını benimseyen deterministik doğal sınırlar yaklaşımının ağırlığı sınırların insanlar tarafından belirlenen sosyal yapılar olduğunun kabul görmesiyle azalmıştır (Newman, 2006: 174). Göç tartışmaları çerçevesinde bir bölgeyi terk eden mülteciler/göçmenler sosyal ve mekânsal sınırları önceden şekillenmiş yerlere gidince kendi kimliğini başka bir mekânda muhafazada zorlanmakta ve mevcut sosyo-mekânsal kimlik düzenine uyum sağlamak üzere baskılara maruz kalmaktadır (Newman ve Paasi, 1998: 190).

Sınırın geçtiği yer ve siyasi sonuçları sorusuna cevap arayan Minghi (1963) ve Prescott (1965), sınırın nerede ve nasıl oluştuğu, geliştiği ve zaman içerisinde değiştiğini askeri bir tartışma konusu olarak görmüştür. Minghi (1963: 407) bir tipoloji oluşturmayı amacıyla sınır çalışmalarının önceki doğal-yapay ikilemi sürecini, başta fiziksel ve antropolojik olmak üzere sınır bölgesinin kökenini anlatan sınıflandırmaları ve sonrasında sosyal inşa sürecinin kültürel yapıyla ilişkili sınıflandırılmasını konu almıştır. Bu kapsamda, sınır bölgesinin doğası ve rolü hakkındaki çalışmaları incelemenin ardından geçerliliği kabul edilmiş bir tipoloji oluşturulması amaçlanmasına rağmen sınır yazınında bu amacın gerçekleştirilmesinin pek kolay olmadığı anlaşılmıştır. Benzer biçimde (Van Houtum, 2005: 673-674), sınırın konumunu¹¹ ve sosyal inşasını¹² konu alan çalışmalar kendi mecrasında akan birbirinden farklı iki akımın etkisinde gelişme göstermiştir.

1950'li yıllar öncesinde sınırların sabit kabul edilmesini eleştiren Boggs (1932: 48-49), sınırların işlevlerinin sürekli ve durağan kabul edilerek yanlış bir yaklaşım benimsendiğini belirtmektedir. Sınır çalışmalarının sınır tiplerinin tamamı ve işlevleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek sınırlar hakkında kesin ve genel prensiplere ulaşılabileceği değerlendirilmektedir. Boggs (1941: 119-128) sınıflandırmasını fiziksel, geometrik, antropocoğrafik ve kompleks olmak üzere dört başlık altında yaparak araştırma tekniğine katkıda bulunmuş, tüm sınırların geçilebileceğini ve bir tür geçişimin (osmosis) zaman içerisinde oluştuğunu belirtmiştir. Boggs (1941), iletişimin akışında ya da gelişiminde sınırın etkisini inceleme anlamında Avrupa'da seyahat

¹¹ Boundary

¹² Border

ve iletişimin artmasının yanı sıra nakliye masraflarının düşmesiyle büyük tek bir ulusun oluşacağını ifade etmiştir. Kolossov'a (2005: 611-612) göre, 1950'li yılların başında oluşan işlevsel yaklaşım, sınırların işlevlerine ve oluşumuna etki eden siyasi ve ulusal boyutlara odaklanmış, sınırlar arası akışa yönelik etkili bir model öneren House (1982) bu yaklaşımı olgunlaştırmıştır. Bu yaklaşım sınırların gerçekliğini ve mevcut halini kabul ederek ekonomik ve sosyal bakımdan geçirgenliği, etkisi, sınırlar arası iş birliği ve sosyal süreçler üzerine yoğunlaşmıştır.

Sınırların oluşumu üzerine çalışmalardan Peattie'nin (1944) yaklaşımı birçok işlev yerine daha az işleve sahip sınırların daha faydalı olacağından hareketle daha zayıf sınırın daha iyi olduğunu ve sınır bölgesinde bölgeselliğin öne çıkarılarak tampon bir bölge oluşturulmasını önermektedir. Boggs'dan (1941) etkilenen Jones (1945) ise iyi sınırın temel şartının bir devletin kendi güç yapısına katkıda bulunmasından geçtiğini, hükümetlerin ekonomik süreçte vazgeçilemez bir rolü bulunduğunu, ulusçuluk nedeniyle sınırların işlevlerinin değişiminin sınırların değiştirilmesi veya karma bir geçiş yöntemi yerine ancak ulusal egemenlik yaklaşımının değişimi ve uluslar üstü kontrolün gelişimi ile mümkün olacağını belirtmektedir (Minghi, 1963: 412-413).

Boggs (1940: 11), 'Uluslararası Sınırlar'¹³ çalışmasında sınırların işlevlerinin Lyde'nin (1915) aksine negatif olduğunu ve ekonomik ilişkilere engel teşkil ettiğini vurgulamıştır. Ratzel'in siyasi coğrafya yaklaşımını benimseyen ve İkinci Dünya Savaşı öncesinde yazına katkıları yeterince anlaşılamayan Lösch (1954), siyasi bölgeler ile ekonomik bölgelerin benzerlik ve farklılıklarının karşılaştırılması üzerinde durmuştur. İki sınır bölgesinin karşılaştırıldığı bu çalışmalarda Lösch (1954), Hartshorne'un (1936) görüşüne katkıda bulunarak 'en fazla zenginlik' prensibiyle hareket eden ekonomik sınırlara kıyasla siyasi sınırların daha katı ve belirgin bir duruşu olduğunu belirtmiştir. Siyasi sınırların değişimiyle ortaya çıkan yeni sınır bölgelerinde alışılmış ekonomik faaliyetlerin değiştirilmesi mecburiyetinden kaynaklı bunalımlı bir geçiş süreci yaşanmaktadır. Lösch'ün (1954) yazına diğer katkısı, sınırlarda malların akışı sonucunda dağıtımın mekâna bağlı yapısının incelenmesiyle gümrük vergileri kadar sınıra uzaklığın da işlem maliyetlerini etkilediği ve sınırdan uzaklaştıkça bu maliyetlerin arttığı kabul edilmektedir (Aktaran, Dunn, 1955).

¹³ International Boundaries: A Study of Boundary Functions and Problems

Sınırları güç ilişkileri üzerinden değerlendiren Spykman (1942: 437), devletlerin güç yapılarını temas noktaları kabul ederek iki taraf arasındaki güç ilişkilerinde sınırların bir değerlendirme indeksi olduğunu, geçilemez bir sınırın olmadığını, küçük devletlerin yaşamasının büyük devletlerin biçtiği stratejik değer ile ilişkili olduğu, modern iletişim vasıtalarıyla sınırların savunma rolünün etkisini yitirdiğini değerlendirmektedir. Dahası, bir savaşın ardından yeni sınırlar oluşturulurken iki devlet arasındaki güç dengesinin gözetilmesiyle sınır devletin güç potansiyelini yansıtan bir gösterge olmaktadır. Fischer'ın (1949: 196-222) İkinci Dünya Savaşı'nın ardından savaş sonuçlarını değerlendirdiği çalışmasında¹⁴ tüm sınırların bir izi olduğunu ve bir sınırın ne kadar uzun süre aynı şekilde kalırsa değişiminin o kadar güç olacağını kabulüyle tarihi sınırlara dönüş yapılması önerilmektedir. Bu çerçevede, işlevsel yaklaşımla sınırların oluşturulmasına dair ölçütlerin zaman içerisinde değiştiği, fiziksel sınırlar vurgusundan kültürel ayırım ve kendi kaderini tayin etme yönünde bir değişim olduğu, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise vurgunun nüfus hareketlerinden farklılaşarak ekonomiye yöneldiği belirtilmektedir.

Ratzel'in siyasi coğrafya yazınında sınır çalışmalarının kurucusu olarak görüşlerinin benimsenmesi sınır çalışmalarını daraltmış, Agnew'in (1994: 53-80) açıkladığı devletlerin düştüğü ulusal sınır tuzağına¹⁵ düşülerek devletlerin önce ulusal ve siyasi sınırlarının bulunması benimsenmiştir. Modern yaklaşımlar sınırlar olgusunu siyasi ölçütler üzerinden komşu devletlerin askeri, ekonomik ve siyasi gücünün bir yansıması olarak yorumlamış, devletlerin doğası, politikası veya küresel veya makro-bölgesel düzeyde hiyerarşik ilişkileri pek hesaba katılmadan mutlak bir gerçeklik olarak kabul edilmiştir. Pozitivist yaklaşımın nedensel ilişkiler vasıtasıyla bir sosyal olguyu etkilediğinin değerlendirilmesine rağmen, uygulamada sınırların ulusal ve içişlerinin bakımından farklı anlamları olduğundan iç politika ile uluslararası ilişkiler çalışmalarının ayrıştığı kabul görmüştür (Kolossoy, 2005: 612).

Bu değerlendirme ışığında, 19. Yüzyıl'ın sonlarında başladıktan sonra 1950'li yıllara kadar geçen süreçteki çalışmalarda sınırların siyasi bir karar alma sürecinin fiziksel veya statik bir çıktısı kabul edildiği ve haritada yer alan çizgileri ifade ettiği görülmektedir. Bu çizgilerin tek

¹⁴ On Boundaries (Sınırlarda)

¹⁵ Territorial trap of state

dinamik yanının savaş, barış ve anlaşmalar ışığında yerinin değişmesi olması, sınırların sadece açıklanmak ve sınıflandırılmak üzere incelendiğini ve dinamik veya organizmacı bir niteliğinin bulunmadığını göstermektedir. Komşu devletlerin askeri ve siyasi ilişkilerinin doğasına bağlı olarak kendine özgü bir niteliğe sahip sınırlar farklılaşarak geçişler daha kolay veya daha güç olmuştur. 1950'li yıllardan başlayıp 1970'li yıllara kadar gelen süreç incelendiğinde, jeopolitik disiplininin inceleme alanını siyasi değişimlerin etkilerinden sınırların işlevsel karakterlerine kaydırmaya ve sınırlara dinamik bir bakış açısı kazandırmaya başladığı anlaşılmaktadır (Newman, 2006: 175).

Postmodern yaklaşımın egemen olduğu dönemde modern metodolojideki çalışmalar da kendi mecrasında sürmüştür. Siyasi sınırları doğal, yapay ve görünmez sınırlar olarak sınıflandıran Guo (2015: 5-10), karar vericilerin siyasi sınırlar olarak başvurduğu doğal sınırların dağ, nehir, kanal vb. doğal engelleri içerdiğini, yapay sınırların duvarlar, tel engeller vb. fiziki tedbirlerden oluştuğunu, görünmez sınırların enlem ve boylam olarak belirlendiğini ifade etmektedir. Başka bir çıkarımında, konveks ve konkav geometrik şekilleri üzerinden ikiye ayrılan sınırlardan, konveks sınırların hem saldırıya açık hem de savunmasının zorluğu, konkav sınırların ise sınırlar arası iş birliğinden daha fazla faydalandığını belirtmektedir. Başka bir tartışmada sınırdaş ülkelerin farklı sınır stratejilerine sahip olduğunda sınırda uzlaşamamasının oluşturduğu sorunlar kültür farklılıkları, muğlak isimlendirmeler, belirgin olmayan coğrafi özellikler ve sabit olmayan arazi veya engel yapılarının oluşturduğu sürekliliği olmayan veya çatışan düzenlemeler olmak üzere dört başlık altında toplanabilir. (Guo, 2015: 12-24). Diener ve Hagen'a (2010: 8) göre, sınırların tamamının insanlar tarafından oluşturulmasının getirdiği yapaylıktan ötürü doğal-yapay sınır ayrımı sonuca götürecek bir tartışma değildir. Vogeler (2010) sınırların katı ve yumuşak sınırlar ile açık, kontrollü ve takviye edilmiş¹⁶ olarak iki başlıkta değerlendirmektedir.

Postmodern Yaklaşım

Ekonominin küreselleşmesi ve kültürlerin birleşmesi bölgesel farkındalığı artırarak siyasi sınırların sorgulanması ve ayrılıkçı hareketlere zemin hazırlamıştır. Sınırların yalnızca ulusal düzeyde

¹⁶ Fiziki engeller, duvarlar ve askeri tedbirler vs.

çalışılamayacağı ve sadece iki ülke arasındaki bölge yaklaşımıyla açıklanamayacağı anlaşılınca ulus üstü örgütler daha geniş bir etkinlik alanı bulmuştur. Modern yaklaşımlar devletlerin sınırlarındaki en küçük bir değişikliğin toplumlarda derin duygusal tepkilere neden olmasını açıklayamamış, sınır bölgelerinin tartışmaların merkezi haline gelmesine ve hükümetlerin veya kamu vicdanının siyasi sınırların sorgulanmasına aşırı hassas davranmasına yanıt bulamamıştır.

Siyaset bilimcilerin 1970'li yıllarda uluslararası ilişkilerin temel paradigmaları ve sınırların işlevleri arasındaki ilişkiyi incelediği yaklaşımlarında realist (gerçekçi) paradigmanın devletleri uluslararası alanda en önemli aktör kabul ederek sınırın devlet egemenliğini koruyan katı çizgiler olduğunu ifade etmesine karşın, liberal görüş tek aktör olmayan devletlerin sınırları arasındaki iletişimin geliştirilmesini benimsemiştir. Başka bir görüş, sınır çalışmalarının belirsizliğe sürüklenmesinde odağın devletler (Agnew, 1994) olmasını ve sınırların devletlerin ekonomi politikaları üzerinden tetkikini eleştirmiştir. Sınır tartışmalarının etkisini yitirdiğini belirten Kristof'a (1959: 278) göre, devlet ölçeğindeki bu miyop bakış ulus-altı, ulus-ötesi ve küresel bakışın muhtemel kazanımlarını gözden kaçırmaktadır. Bu çerçevede, postmodern yaklaşımlar metodolojik ve analitik pozitivist yaklaşımın sorunlarına karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Kolossof, 2005: 612).

Kolossof'un (2005: 608-613) kavramsallaştırmasına göre, postmodern yaklaşımlar 1980'li yıllarda siyaset bilimciler, felsefeciler, sosyologlar ve sosyal psikologlar gibi farklı disiplinlerin etkisiyle ve günümüz sosyal bilimlerinin artan disiplinlerarası karakterinin bir dışavurumu çerçevesinde gelişmiştir. Bu yaklaşımlar Wallerstein (1974) ve Taylor'un (1996) dünya sistemleri kuramından etkilenerek özellikle karşılıklı bağımlılık ve mekânsal ölçeğin rolü, Giddens'in (1984) yapısalcı kuram yaklaşımının etkisiyle küresel ve sosyal yapıların her ekonomik ve siyasi aktöre hareket özgürlüğü tanıyan bir sistem oluşturması ve Foucault'un (1979) post-yapısalcı postmodern kuramının söylem ve sosyal inşa düşüncelerinin etkisi altında kalmıştır. Postmodern yaklaşımların modern metodolojiyle sınıflandırıldığı bu çalışmada öncelikler ve konunun sınırlılıkları çerçevesinde küreselleşme, düzeyler ve kimlik, jeo-politik ve sınırların yönetimi yaklaşımları tarihsel akış ve kesintili denge yaklaşımı arasındaki uyum korunarak incelenmiştir.

Küreselleşmenin Etkisi

1989 yılından sonra, Sovyetler Birliği'nin çökmesi, Almanya'nın birleşmesi, yeni ulaşım ve iletişim teknolojilerinin ortaya çıkması devlet sisteminin ve küresel sosyo-mekân düzeninin dönüşümünü başlatarak sınırların geçirgen duruma gelmesine yol açmıştır. Sınırların kalktığı bir dünya ütopyası, Soğuk Savaş'ın (1945-1989) iki kutuplu jeopolitik yapısı yerine neo-liberal kapitalizm ve sınır-ötesi insan, malzeme, bilgi ve teknoloji akışına dayalı, modern devlet sınırları ve egemenliğini aşan küresel yeni bir paradigma kurmuştur. Bu kapsamda, önceki dönemdeki sınır çalışmalarındaki betimleyici yaklaşım yerini 1980'li yılların sonunda disiplinlerarası sınır kuramına bırakmıştır. Bu yaklaşım, mekanları birbirinden ayıran pasif rolünün ötesine geçerek sınırın aktif bir süreç olarak incelenmesini ve devletlerin merkezlerinde olduğu gibi bitişik sınırların her ikisindeki sosyo-politik gerçekliğin kapasitesinin artırılmasını önemsemiştir (Diener ve Hagen, 2009: 1200).

Paasi'ye (2019: 3) göre, 1990'lı yıllar sermayenin, malların ve kültürel etkilerin akışını temsil eden ve neo-liberal küreselleşmeyi savunan Ohmae (1989, 1990, 1995) tarafından öncülük edilen 'sınırsız dünya' tezinin yükselmesine şahitlik etmiştir. Bu tez Soğuk Savaş'ın sonlandırılması ve küreselleşme önerilerine karşı iyimser bir tutum sergilemesine karşın, sınır çalışmaları kısa sürede bu yaklaşıma itiraz ederek özellikle tümevarımcı ve uygulanması imkânsız karakterine vurgu yapmıştır. 9/11 terörist saldırıları eleştirilerin dozunu artırmasına rağmen sınırsız dünya söylemi akademik çalışmalarda ağırlığını sürdürmüştür. Sovyetler Birliği sonrası (Newman ve Paasi, 1998: 190) yeni dünya düzeninde sınırların değişen rolüne vurgu yapan küreselleşme kuramları yeni etno-ulusal varlık, devletlerin oluşumu ve mevcut sınırların yeni ulusal sınır fiziki güvenlik sistemleriyle desteklenmesini inceleyerek yeni sınır tartışmalarına yol açmıştır. Neo-liberal bakış (Kolossoy, 2005: 615-616), devletlerin sınırlarının küresel düzeyde ekonomik, çevresel ve diğer sorunlarla mücadelede kapasitesinin yetersiz kaldığını, vatandaşlarının refahını küresel sistemden soyutlanmış bir şekilde sürdüremeyeceğini, özellikle sınır bölgelerinde devletin meşruiyetinin, siyasi kimliğinin ve vatandaşın aidiyetinin zayıfladığını vurgulamıştır.

1980'li ve 1990'lı yıllarda (Newman, 2006: 3-4; Newman ve Paasi, 1998: 190) sınır-ötesi iş birliği ve sınırların işlevselliği sınır çalışmalarının odağına yerleşmiş, AB üyesi devletlerin sınır bölgelerinin rolü üzerinde durularak sınırların engelliği yerine

mutabakat, iş birliği ve birlikte yaşama yönünden araçsallaştırılmasını benimsemiştir. AB, aktif bir tutumla sınır bölgesinde siyasi sınırların her iki tarafını yönetmiş, karşılıklı ekonomik bağımlılık oluşturmuş ve geçiş bölgelerinde ortak sosyal ve kültürel farkındalığı güçlendirmiştir. Postmodernizm döneminde kendisi ve öteki, bilinen ve bilinmeyen vs. arasındaki diyalektik doğru sınırın nereden çizileceğini tartışmalı bir hale dönüştürerek bulanıklaştırmıştır. Postmodern çalışmalar, Foucault heteropyasının önerdiği aynılığı reddetme ve farklılıkları benimsemesine rağmen mekânın sabitliğini belirleme beklentisinde azalmaya yol açmamıştır. Bilakis ideolojilerin parçalanması elitlerin ve toplumun zenginliğinin, kimliğinin ve güvenliğinin mekânsal emniyetini daha önemli hale getirmiş, bilgi, sermaye ve insanların yoğun hareketliliği (Bauman, 1998, 2000; Urry, 2000; Smith, 2001) postmodern toplumları sınırlamaktan geçirgenliğe yöneltmiştir. Göç konusunda (Van Houtum ve Naerssen, 2001: 127-128) sınırsız dünya söylemini uygulayan hükümet olmamış, ekonomiden bağımsız olarak toplumların dışarıdan gelenlere yaklaşımı negatif yönde yükselmiştir. Küreselciler (Newman, 2006: 5) disiplin ve mekân açısından Batı'ya ait sınırsız dünya söylemini savunmuş, çok disiplinli sınır çalışmaları yerine yalnızca küresel sermayenin akışına engel sınırlamalara odaklanmıştır.

Sınırların kalktığı bir dünya düzenine ulaşmanın pek mümkün olmaması (Kolossof, 2005: 618), toplumların kendi kaderini tayin etme hakkının uluslararası hukukun egemen devletlerin bütünlüğünün korunması düzenlemesi ile çelişmesi ve dünyada milliyetçi hareketlerin hala sürmesi neo-liberalizmin sınırlar hakkındaki öngörülerinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Sınırlardaki bütünleşmenin çok geliştiği bölgelerde bile siyasi sınırlar hala somut bir engel olarak varlığını sürdürmektedir. Bilgi ve sermaye akışının devletlerin tekelden çıkması (Ohmea, 1990: 18-22) sonucu toplumların kontrol veya yönlendirilmesinin zayıflamasıyla devletler arasındaki belirgin sınırlar finansal ve endüstriyel akışın gösterildiği haritada ortadan kalkmış ve eski coğrafi engeller etkisiz kalmıştır. Başka bir ifadeyle, devlet merkezli sınır rejimleri jeopolitik yapıda yerini korumakla beraber diğer sınır dinamikleriyle birlikte hareket etmeye başlamıştır. Gelinen noktada küreselci bakış açısının etkisinden kurtularak sınırların gerçekten ortadan kalkıp kalkmadığı güvenikleştirme yaklaşımıyla değerlendirildiğinde (Yeung, 1998: 304), 11 Eylül terör saldırılarından sonra sınırlarda kontrol mekanizmalarının artırıldığı, çok boyutlu seçici ve etik açıdan sorunlu bir duruma dönüştüğü görülmektedir. Ayrıca

finansın sınırlar arası sermaye akışıyla küreselleşmesiyle (Paasi, 2019: 10) iş, ticaret, öğrenci, göçmen ve mülteci statüsünde insanların hareketinin artması yeni güvenlik politikalarını da beraberinde geliştirmiştir.

Düzeyler ve Kimlik Yaklaşımı

1990'lı yıllarda dünya sistemleri ve ulusal kimlikler kuramının sentezi sınır çalışmalarının işlendiği en belirgin alan olmuştur. Düzeyler yaklaşımı mevcut bir sınırın dünyadaki sınır sistemleri içerisinde yerelden küresele farklı kademelerdeki rolünün incelemesine dayanırken, uluslar bakımından 'küresel-ulusal-yerel' düzeylemeye sonradan 'makro-bölgesel ve bölgesel' katmanlar ve merkez-çevre ilişkisi eklenmiştir. Dahası (Pries, 2005: 174-179) küyerelleşme, diaspora-inşa etme ve ulus-ötesileşme gibi yeni düzeylerden küyerelleşme, küreselleşme ile yerelleşme arasındaki diyalektiğe, diaspora-inşa etme farklı uluslardaki yoğun ve devamlılığı bulunan toplumsal alanların bir merkez çerçevesindeki varlığı, ulus-ötesileşme (Martinez, 1996; Kopinak ve Miras, 2013: 4) ise sosyal ilişkilerin, ağların ve uygulamaların çoklu yerelden oluşan ve birleşen doğasını vurgulamaktadır. Toplumsal mekanlar metodolojik ulusçuluk dışında (Pries, 2005: 174-179) mutlakiyetçi¹⁷ve izafiyetçi yaklaşımlar arasındaki ilişki çerçevesinde değerlendirildiğinde, 21. Yüzyıl'ın ilk yıllarında ulus toplumları sosyal ve coğrafi temelde tanımlayan toplumsal ve mekânsal kavramlar ilişkisinin bir dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Bu dönemdeki çalışmalar (Kolossof, 2005: 614-616) işgücünün uluslararası paylaşımı ile ulaşım ve iletişime odaklanmıştır. Ekonominin uluslararasılaşması ve sınırlar arası insan, bilgi, mal ve enerji akışı uluslararası aktörlerin farklı sahalarda etkinliğini artırmıştır. Sınırların işlevi değişime uğrayarak daha önceki engel işlevi etkisini yitirmeye başlamıştır.

1990'lı ve 2000'li yıllarda (İçduygu ve Yüksek, 2012: 452) uluslararası göç olgusunun güvenlikleştirilmesinin sonucunda güvenlik kaygıları temelli siyasallaşan transit göçmenlerin sınırları yasa dışı geçişi veya kayıt dışı Avrupa ekonomilerinde çalışması yeni sorunlar doğurmuştur. Örneğin, göçmenler (Zijlstra, 2014: 183-184) doğrudan Avrupa ülkelerine ulaşamadığında, ulaşana kadar transit göç veya adım adım göç politikasını benimsemiştir. AB'nin sınırlarının güvenlikleştirilmesi (Fait, 2013: 22) sonrasında göç olgusuna yaklaşım

¹⁷ Sırasıyla 'absolutist' ve 'relativist'

değişmiş ve göç olgusu kaynak-hedef ülke gibi yalnızca iki bileşenin daha üstünde bir anlam taşımıştır. Bu yeni göç yaklaşımı ‘Avrupa Kalesi’¹⁸ metaforu ile AB sınırlarını kapatırken, çevresindeki ülkeler Avrupa’ya geçmek üzere kullanılan veya sıkışılan ülkeler haline gelmiştir. Esasında transit ülke tanımlaması AB’nin göç ve mülteci politikasının dışsallaştırılmasıyla sınırının caydırıcılığının artırılmasından başka bir anlam taşımamaktadır.

Sınırlar (Hyndman, 2000: 1-2) devletlerin jeopolitik söylemleri ile ilgili şahitlik yapmakta ve sınırın içindekiler açısından bir dışarı algısı oluşturmaktadır. Devletlerin toplumların kimliklerinin güvenliğini sınırlar üzerinden tanımladığı güvenikleştirme yaklaşımı, dışarıdan gelebilecek başka bir kimlik baskısı veya tehdit karşısında ulus devlet zemininde kimlik oluşturulmasını siyasi mücadele için elzem kabul etmiştir. Paasi (2011: 62) benzer bir tutumla, sınırların belirli bir hat yerine toplumsal anlamda geniş bir etki alanı bulunduğunu, ulusal ideolojiler ve kimliklerle ilgili tarihsel uygulamalar ve söylemlerin sınırın oluşumunda etkili olarak karmaşık bir inşa süreci ve söylemler içeren ulusçuluğu yansıtan sosyal gücün duygusal yansımaları olduğunu değerlendirmektedir. 9/11 terör saldırıları sonrasındaki fiziki güvenlik tedbirleri toplumdaki sınır algısını güçlendirmekte, sosyal gruplar arasındaki sosyal, kültürel ve siyasi ayırımın temelini oluşturmakta ve devletin sınıra bakışını desteklemektedir.

Sınırın insanların günlük yaşamındaki önemi ve kendisini tanımlamasındaki rolünü inceleyen ulusal kimlikler kuramına (Paasi, 1996) göre milliyetçilik ulusal ideolojinin devlet inşa etmesinin temelini oluşturmaktadır. Devlet ve millet arasındaki ilişki ve dönüşüm, ulus devlet temeline dayalı ve vatandaşların bağlılığı üzerine kurulduğu bir devlet yapısı olan primordiyalist bakış, devletin gücü elinde bulunduran yapı üzerinden tanımlandığı yapısalcı bakış ve küreselleşmeyle gücü oranında bir kısım yetkilerini uluslararası yapılara devreden devletin vatandaşların bağlılığını ve siyasi kimliğini korumaya çalıştığı neo-liberalizm üzerinden tanımlanmaktadır.

Guo (2015: 11) kültürel sınıra odaklandığı çalışmasında, kültürel uzlaşımın coğrafi sınır üzerinde anlaşma ihtimalinden daha güç olduğunu belirtmektedir. Farklı kültürel özelliklerin, kimlik (etnisite ve din) ve iletişim (dil, düşünce) temelinde insan davranışlarında farklılıklar oluşturması farklı kültürel yapılara sahip siyasi sınırlarda

¹⁸ Fortress Europe

çatışma riskinin daha yüksek olmasına yol açmaktadır. Sınırların katı bir tarzla tanımlanmamasıyla belirgin bir kültür farkı olmaması sonucunda kültürler arası geçiş sağlanabilir. Devletlerin sınırları (Newman ve Paasi, 1998: 188) yalnızca durağan bir olgu olmak yerine sosyal, siyasi ve değişen inşaları temsil etmektedir. Sınırlar tarihsel süreçle ilişkili olarak ülkelerin kurumsallaşmasının ve üretiminin bir parçasını oluşturmakta, sosyal topluluklar için derin sembolik, kültürel, tarihi ve dini anlamlara sahip olabilmektedir. Uluslararası sistemde 'güvenlik' yaklaşımı diğer devletlerle sınır inşasına bağlı olarak ulusal siyasi kimliklere dayandırılmaktadır.

Jeo-politik Yaklaşım

Jeo-politik yaklaşıma göre, sınırların küreselleşme etkisinde türlerine ve düzeylerine göre işlevleri değişime uğrayarak ortadan kalkmakta veya yeniden belirlenmektedir. Birden fazla etnik gruba aidiyeti bulunan insanların kimlik algısının değişmesiyle ulusal/siyasi kimlik zayıflarken sınırlara tabi olmayan ve resmi (de juri) sınırlar ile uyum olmayan kültürel kimlik güçlenmektedir. Sınırların ortak ve hiyerarşik bir sosyal örgütlenme oluşturmasıyla geçmişten günümüze yansımaları siyasi ve kültürel çevrede görülebilmektedir. Jeo-politik yaklaşımda güvenlik kavramı askeri, ekonomik, siyasi ve çevresel güvenlik gibi çok boyutlu bir anlam taşımaktadır. Ulusal güvenlik ile eşdeğer görülen sınır güvenliğinin sağlanmasında güç kullanımının meşru olduğu görülmektedir. Sınırların sembolik rolü, tarihsel arka planı, algı ve güncel tartışmalardan etkilenen sınır güvenliği modern bakışa göre askeri tehdidin önlenmesi üzerine kurulmuştur. Sınır bölgesinin güvenliği, sınırlardaki her akışın üzerinde tam hakimiyet kurulmasını, devletlerin sınır bölgelerinde muhtemel tüm sorunları önceden tespit edebilmesini ve yerel/bölgesel sorunun ulusal jeopolitik bir sorun kabul edilmesini gerektirmektedir (Kolossoy, 2005: 620-623).

21. Yüzyıl'ın başlarından itibaren modern yaklaşımının ötesinde güvenlik tehditleri çeşitlenmiş ve örneğin düzensiz göç¹⁹ toplumsal egemenliğe karşı bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Sınırların kalktığı bir ekonomik sistemin serbest göçü gerektirmesi ve dünya nüfusunun yaklaşık %3'ünün²⁰ göçmen/mülteci olmasına rağmen, göç akışının

¹⁹“Uygun yetki olmadan sınırların geçilmesi veya başka bir ülkeye girme şartlarının ihlal edilmesi” (Düvell ve Jordan, 2002, s. 15)

²⁰1960 yılında 10 milyon, 2000 yılında 155 milyon ve 2015 yılında 244 milyona ulaşmıştır.

kontrol altında olması iç egemenlik ve kimlik bakımından toplumsal egemenlik ile doğrudan ilişkilidir (Paasi, 2019: 11). Ulusal güvenlik tehdidine yönelik devletlerin yaklaşımlarının farklı olmasıyla bölgesel ve küresel güvenlikte değişen tehditler ve karmaşıklıklar tecrübe edilmektedir. Örneğin, küresel aktör ABD'nin ulusal güvenlik yaklaşımını dışsallaştırması sonrasında ulusal güvenlik politikası Yabancı İç Savunma (FID) ve Güvenlik Kuvveti Desteği (SFA) adıyla bilinen Güvenlik İş Birliği (SC) stratejisi çerçevesinde yürütülmektedir.

FID bir hükümetin veya uluslararası örgütün askeri kuvvetlerinin bir ev sahibi ülke tarafından davet edilerek toplumdaki kanunsuzluk, aşırıılık, terörizm ve diğer güvenliğe karşı tedbirler alınmasını, SFA ise meşru bir otoriteye destek olmak üzere bölgesel nitelikte bir güvenlik kuvvetleri desteği sağlanmasını ifade etmektedir (DePolo, 2018; Joint Publication 3-22, 2018, s. ix; Jenkins, 2008: 2). Ulusal Güvenlik Stratejisi (NSS) ve Ulusal Askeri Stratejisi (NMS) içerisinde kabul gören²¹bu yaklaşımın FID ve SFA sayesinde bölgesel güvenlik stratejisinin düşük maliyet ve kaynak ile etkili bir ulusal güvenlik politikası oluşturduğu değerlendirilmektedir. Küreselleşmenin etkileri çerçevesinde terör ve uyuşturucu tehdidi ile ancak uluslararası düzeyde ele alınarak mücadele edilebilmesi, sınır ve ulusal güvenliğin sağlanmasının komşulardaki istikrara bağlı olması komşuların güçlendirilmesinin ülkenin güvenliği ve ulusal savunmanın stratejik derinliği için elzem olduğunu göstermektedir (DePolo, 2018: 35).

Kolossov'a (2005: 622-624) göre, jeo-politik yaklaşım postmodern bakışla incelendiğinde, sınır bölgelerinin yoğun ekonomik ilişkilerine istinaden güvenlik tehdidi algısı altı boyutuyla değişime uğramıştır. Birincisi, devletlerin yasa dışı göç, uluslararası terörizm, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi yeni güvenlik tehditleriyle tek başına güvenlik birimleriyle mücadele etmeleri yeterli olmamaktadır. İkincisi, sınırlardaki akışın modern yöntemlerle kontrol edilmeye çalışılmasının hem etkili olmaması hem de ülkeler arasındaki ayrışmayı artırması nedeniyle mücadelede karşılıklı güven, sınırlar arası iş birliğinin artırılması ve silahsızlandırılmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Üçüncüsü, sınırlar arası yerel idareler düzeyinde iş birliğinin geliştirilmesidir. Dördüncüsü, yasa dışı göç ve uyuşturucu eklendiğinde ulusal güvenliğin sınırlarda sağlanamaması sınırların işlevlerinin farklılaşarak sınırın dinamiğine göre değişiklik göstermesini

²¹ <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/12/06/remarks-president-administrations-approach-counterterrorism> (Erişim Tarihi: 24.10.2020).

gerektirmektedir. Beşincisi, sınır güvenliği sorunsalı günümüzde artık yerel ve uluslararası kuruluşlar ile aktörlerin de ilgi alanına girmektedir. Altıncısı, sınır güvenliği gelişen durumlara karşı hızlı, uygun ve esnek bir hareket tarzını gerektirmektedir.

Sınır Yönetimi Yaklaşımı

Eleştirdiği Bonacker (2007) ve Stetter'in (2005, 2007) modern sınır algısı yaklaşımından yola çıkan Sendhardt (2013: 26-28) sınır kavramını ulusal²² sınırın yanı sıra işlevsel ve sembolik olmak üzere üç tip altında sınıflandırarak haritalardaki etkisiz kavramlar (Paasi, 2001: 22) yerine çok boyutlu bir niteliğe sahip olduğunu belirtmektedir. İşlevsel sınır, sınırları siyasi, hukuki, ekonomik ve sağlık sistemi gibi belirli bir boyut üzerinden değerlendirmektedir. İşlevsel sınır ile ilişkili olarak siyasi etkileşimleri göz önüne alan Martinez (1994a, 1994b) sınır ilişkilerinin yabancılaştırılmış²³, birlikte bulunan, bağımlı ve bütünleşik sınırlar olarak dört sınıflandırmadan birine uyacağını değerlendirmiştir.

Yabancılaştırılmış sınırlar, iki veya daha fazla komşu arasında askeri yayılma veya ulus inşa etme çabalarıyla oluşan siyasi ve sınır tartışmalarının bulunduğu sınırlardır. Birlikte bulunan sınırlar birbirinin egemenliğini tanıyan ve saygı duyan komşular arasında gelişen ilişkilere sahip sınırlarken, bağımlı sınırlar karşılıklı iş birliği sonucunda iki tarafın menfaatini amaçlayan ve sınır ilişkilerinde açıklığı ön planda tutan komşuların bulunduğu sınırları temsil etmektedir. Bütünleşik sınırlar ise ticaret, ölçek ekonomisi, sosyal, yasal, kültürel ve siyasi benzerliğin getirdiği kazanımlarla komşu devletler arasında egemenlik kaygısından vazgeçilen sınırları temsil etmektedir. Sendhardt'a (2013) benzer şekilde yeni kuramsal çalışmalarla modern yaklaşımların sentezini oluşturma çabasını içeren (Kolossoy, 2005: 625-626) Politika-Uygulama-Algı (PPP) yaklaşımı sınırları sosyal yaşamın, tarihi ve jeopolitik yapının sonucu ve etnik ve siyasi kimliğin sembolü olarak değerlendirmektedir.

Sembolik sınır 'biz' ve 'ötekiler' ayrımıyla sınırı siyasi, dini ve etnik temel üzerinden tanımlamaktadır (Stetter, 2005: 5). Benzer şekilde 'ötekileştirme' yaklaşımı (Van Houtum ve Strüver, 2002) sınırların sosyal sınıflandırmasını burası-orası veya biz-onlar gibi iki uç bakış arasında değerlendirmektedir. Sosyal, ekonomik ve mekânsal ayrımlarla tanımlanan sosyal sınıflandırmalara rağmen, toplumların

²² Sırasıyla territorial, functional ve symbolic

²³ Sırasıyla alienated, coexistent, interdependent ve integrated

sınırları sosyo-ekonomik sınırlarla ve ulus devletin sınırları toplumun gerçek sınırlarıyla her zaman uyuşmamaktadır. ‘Öteki’ ile beraber yaşamının olumsuzluklarından kaçınan ve kazanımlarını kaybetmek istemeyen aktörlerin etnik ve sosyo-ekonomik sınırları sürdürmek istemesi zihinlerdeki sınırın duvardan daha güçlü olduğunu göstermektedir (Newman, 2006: 176-177). Söylem ve kitlesel temsillerin sınırların işlevleri üzerindeki etkisini inceleyen sosyal temsil yaklaşımına göre (Kolossoy, 2005: 624), yüksek söylem siyasetçilerin devletin faaliyetlerini uluslararası alanda meşrulaştırma çabasını, düşük söylem ise kitlelere hitap eden iletişim vasıtalarından oluşan kümeyi içermektedir. Bu çerçevede, ulusal sınırların işlevsel ve sembolik sınırlar ile ilişkili bir kavram olmasıyla belirsizliği yüksek bir yapısının olduğu kabul edilmektedir.

Sınırların yönetimini göçmen olgusu üzerinden postmodern bir yaklaşımla değerlendiren Pecoud ve Guchteneiere (2006: 69), güvenlikçi bir bakış açısıyla günümüz göçmen politikalarının göçmenleri engelleyen bir ortak özelliğe sahip olduğunu, Batı’nın komşuları ile arasındaki sınırları sağlamlaştırıp tahkim ettiği ve modern tedbir araçlarının uygulandığını belirtmektedir. Sonrasında sınırlardaki tedbirler düzensiz göçmenlerin sınırdan geçmesinin ardından iç kontrol boyutuyla desteklenerek göçmenlerin çalışmaları, sosyal ve sağlık hizmetlerine ulaşabilmeleri ve belgeleri bulunmayanların tespit ve sınır dışı edilmeleri gibi yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Son olarak, düzensiz göçmenlerin yönetiminin ülkeler arasındaki iş birliğine dayanması ile sınırların coğrafik konumunun ötesinde düzensiz göçmenlerin akışının engellenmesi ve sınır dışı edilenlerin ilgili ülkeler tarafından geri kabul edilmesi sürecine yer verilmektedir.

Sınırın Güvenikleştirilmesi Çerçevesindeki Tartışmalar

Sınırların karmaşık yapısından kaynaklı tüm sınırları kapsayacak temel genel-geçer bir sınır teorisine (Paasi, 2011: 62) ulaşılamamasında ilk olarak devletlerin sınırlarının tarihsel süreç içerisinde, özelliklerine ve güç ilişkilerine göre şekillenmesi, vatandaşlık düşüncesinin devlet, güç, kontrol, sosyal sorumluluklar ve imkanlar bir araya getirilerek oluşturulması etkili olmaktadır. İkinci olarak ekonomi boyutunun etkisiyle ilişkisel düşünülerek sınırların modern rolünün iletişime açık topolojik alanlar olarak değerlendirilmesi etkili olmuştur.²⁴ ‘Sınırsız dünya’ söyleminin ötesine geçerek (Paasi, 2005: 11-14) sınırlarda

²⁴ Relational thinking

ulusal yasaların gücü, sınır kontrolünde gelenek ve uygulamalar, hareketlilikler, siber ve gerçek alanları inceleyen yeni sınır yazını, iklim değişikliği, yasa dışı göç ve uyuşturucu trafiği, siber güvenlik ve bilgisayar virüsleri, Covid-19 gibi mikrobiyal tehditler²⁵ve hastalık önleme jeopolitiği gibi yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkması ile sınırsız dünya söylemini baskılamaktadır. 21. Yüzyılın ilk çeyreğinde göçün güvenikleştirilmesi sınır çalışmalarının bu alanda yoğunlaşmasına yol açmış, güvenlikçi göç politikalarına etik ve ahlaki eleştiriler getirilmesine rağmen askeri veya güvenlikçi bir yaklaşımın dışına çıkılamamıştır.

Sınırların etik ve insan hakları tartışmalarının meydana geldiği bir alan olması (Pecoud ve Guchteneiere, 2006: 74) incelendiğinde, düzensiz göçün artışı ve 1990'lardaki mülteci krizinin devletler için istikrarsızlığın muhtemel temelini oluşturmasıyla göçün güvenlik tehdidi olarak algılanması güvenlik ve insan hakları kaygıları arasındaki tansiyonun bu fenomene egemen olmasına yol açtığı görülmektedir. Bununla birlikte, insan haklarının açık bir ihlalini oluşturan göçmen kaçakçılığı metotları birçok devletin mücadele ettiği bir suç haline gelmesine rağmen sınırlardaki ölümler üzerinde durulmamış, yasaklayıcı göç politikaları ve sınır kontrolleri ile düzensiz göçmenlerin savunmasızlığı arasındaki ilişki veya denge kurulamamıştır. Güvenikleştirme yaklaşımı çerçevesindeki göç ve sınır politikalarının göçmenlerin yanı sıra insan hakları ve demokratik birikimlere tehdit oluşturduğu tartışılmaktadır.

Paasi'ye (2011: 62) göre, nötr veya sabit hatlar olmak yerine duygu, korku ve hafıza havuzunu barındıran sınırlar gücün etkisine bağlı olarak süreçler, uygulamalar, söylemler, semboller, kurumlar veya ağlarla birlikte işlemektedir. Bu çerçevede, devlet merkezli bakıldığında neo-liberalizmin 'sınırsız dünya' söylemi ABD'deki 9/11 saldırılarının sonrasında yerini güvenlik çalışmalarına bırakmıştır. Terör kaygısı, ölümcül savaşlar, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık, tahammülsüzlük ve ayrımcılığın yükselmesiyle dünya genelinde sınır duvarları (Yıldız ve Ekmekcioğlu, 2018) başta olmak üzere fiziki güvenlik tedbirleri inşa edilmekte ve sınırlardaki akışın denetimi ve yönetimi için teknolojiler geliştirilmektedir. Bu gelişmelerin yanında,

²⁵ <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> (Erişim Tarihi: 28.10.2020)

akışın kontrolü²⁶ çerçevesinde ulusal sınır güvenlik yönetimi politikaları uluslararası politikalarla uyumlu hale gelerek karmaşık rejimlere dönüşmüştür. Günümüzde eleştirel sınır çalışmaları hareketliliğin kontrolü, sınır güvenlik yönetimi uygulamaları ve göçmenlere uygulanan şiddete odaklanmaktadır.

Düzensiz göç politikaları açısından bakıldığında, düzensiz göçün yönetiminde sorumluluğun ve çözümün sınırlardan yasa dışı geçişin önlenmesi üzerine kurulmasının ötesinde başka bakış açılarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda hudut birlikleri başta olmak üzere sınırlardan sorumlu kamu kurumlarının rolü ağırlıkla sınırlarda ulusal güvenliğin ve toprak bütünlüğünün korunması doğrultusunda siyasi ve askeri bir yaklaşımı içermektedir. Düzensiz göçmenlerin sınırlardan yasa dışı geçişi ise ulusal sınırların güvenliğine bir tehdit olmak yerine bireysel bir motivasyonla ekonomik güvenlik başta olmak üzere insani güvenliğin (BM Kalkınma Programı, 1994) tüm boyutlarına (ekonomik, gıda, sağlık, kişisel, çevre, topluluk ve siyasi güvenlik) erişmeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında sınıra kitlesel veya gruplar halinde gelseler bile sınırlardan yasa dışı geçerken bireysel niyetlerle hareket eden düzensiz göçmenler ulusal sınırların kaldırılması veya değiştirilmesini içeren bir tehdit oluşturmamaktadır.

Bu çalışmada kamu politikaları oluşturma sürecine katkıda bulunmak amacıyla 21. Yüzyıl'ın ilk çeyreğinde kamu politikalarının odak noktasında yer alan düzensiz göçün yönetimi özelinden yola çıkarak postmodern yaklaşımların etkisiyle sınırlara yönelik güvenlikleştirme yaklaşımı kapsamındaki politika oluşturma çabalarında çok aktörlü ve çok katmanlı bir anlayışla hareket etmenin daha etkili bir sınır incelemesini sağlayacağı ve sınırlara yönelik güvenlikçi kamu politikalarına çerçeve oluşturacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda bir sınırın incelenmesinde Payan'ın (2014) metodolojisinin yalnızca aynı sınırı paylaşan devletleri merkeze alarak ulusal güvenlik çerçevesinde bir değerlendirmede bulunmasına karşın, bir sınırın postmodern paradigmanda güvenlikleştirme yaklaşımı çerçevesinde düzensiz göç yönetimi özelinde incelemesi ancak sınır bölgesini merkeze alarak yola çıkan bir yaklaşımla incelenebilir. Bu çerçevede sınırı inceleme metodolojisinin yerel aktörler, ulusal aktörler, uluslararası aktörler ve aktörün göçmen

²⁶ Pasaport, biyometrik cihazlar, elektronik sınır cihazları, arıgözleri ve duvarlar

olduğu insani güvenlik yaklaşımı olmak üzere dört boyutta gerçekleştirilmesi önerilmektedir:

- Sınır bölgesindeki aktörlerin (yerel aktörler) sınır güvenliğine yaklaşımı:
 - Sınır bölgesindeki resmi aktörler (askeri birlikler ve kolluk kuvvetleri, mülki ve adli makamlar vb.)
 - Sınır bölgesindeki suç aktörleri (göçmen kaçakçıları vb.)
 - Sınır bölgesindeki kültürel bağlar ve demografik eğilimler
 - Sınır bölgesindeki kurumlararası ve kurum içi ilişkiler
 - Sınır bölgesindeki fiziki ve teknolojik güvenlik tedbirleri
- Merkezi yönetimlerin (ulusal aktörler) sınır güvenliğine yaklaşımı
 - Sınırın oluşmasında tarihsel birikim
 - İki devletin merkezi yönetimlerinin siyasi ilişkileri
 - İki devletin merkezi yönetimlerinin sınırdan sorumlu aktörlerinin ilişkileri
 - Devletlerin göç politikaları
- Uluslararası örgütlerin (uluslararası aktörler) sınır güvenliğine yaklaşımı
 - İnsani güvenlik (göçmen aktörü) yaklaşımı
 - Ekonomik güvensizlik
 - Toplumsal güvensizlik
 - Sınır güvenliği algısı
 - Hedef ülke toplumunun göçmenlere bakışı

Sınır çalışmalarının odağının zaman içerisinde farklılaşması (Kolossoy, 2005: 607) akademik çalışmalarda disiplinin sınırlarını belirleyecek kuram oluşumunda, kabul görmüş sınır yaklaşımlarını birleştirme ve çalışmaların dönüşümünü açıklamada yol göstermektedir. Sınır çalışmalarında, her disiplinin kendi öncelikleri ve amaçları bulunması nedeniyle ortak terminoloji ve söylem oluşturulması bile tartışmalara neden olmaktadır. Sınır çalışmalarının tüm boyutlarını kapsayacak yeni bir disiplinlerarası kuramın oluşturulması oldukça zor bir süreç olmakla birlikte, bu sorunlar disiplinler arasındaki farklılıkları aşmaya çalışacak yeni kuramsal çalışmaların ortaya çıkmasını engellemeyecektir. Sınırların dinamik yapısı süreci günün değişen koşullarına göre yönlendirmekte ve kavramsallaştırmaktadır. Bu kapsamda Şekil 2’de görüldüğü üzere sınırların düzensiz göçün güvenlikleştirme yaklaşımı çerçevesinde incelenmesinde tek bir aktör veya neden üzerinden dar bir bakış açısıyla

değerlendirilmesi yerine çok aktörlü ve çok faktörlü bir bakışla 'çok boyutlu' bir yaklaşımın benimsenmesi etkili olacaktır.

Şekil 2: Postmodern Yaklaşımda Yeni Bir Boyut

Sonuç

19. Yüzyıl'ın sonlarında ulus devletlerin ortaya çıkmasından sonra, sınırların egemenlik sahibinin gücünün yettiği son nokta olması gerçeği ve sınırların iki devlet arasında geçişli olabileceği paradigması dönüşüme uğramıştır. Ulus devlet paradigmasıyla devletlerin oluşumunda toplumların kimlikleri ön plana çıkmış ve sınırlarının açık bir şekilde belirlenme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada sınırların anlaşılmasına sınır çalışmaları boyutuyla bakılarak genel resmin anlaşılması, kuramsal çalışmalara yön verilmesi ve yazına katkıda bulunulması amaçlanmıştır. 19. Yüzyıl sonlarından itibaren 21. Yüzyıl'ın ilk çeyreğine kadar yapılan çalışmaların 1970'li yıllarda kamu yönetimindeki paradigma değişiminin ardından sınır çalışmalarında da değişimlere yol açtığı görülmektedir. Sınır çalışmalarının sınıflandırılmasının bu çalışmada tercih edilen sınırların

tarihsel gelişim ve paradigma değişimine göre yapılması haricinde başta konularına göre olmak üzere farklı yöntemlerle gerçekleştirilebileceği de bilinmektedir. Bu çalışmada tarihsel gelişim ve paradigma değişimine göre gerçekleştirilmesinin sebebi, Türkiye’de sınır inceleme çalışmalarının disiplinlerarası niteliğinin yeni bir çalışma alanı olmasından ötürü genel çerçeveyi çizme arzusundan kaynaklanmıştır.

Çalışmada sınır kavramının Türkçe’de dar bir anlamda kullanılırken yabancı yazında sınırlara atfedilen anlamın değişimine göre birbirinden farklı kavramlar oluşturduğu görülmüş ve bu kavramsal farklılığı açıklamanın yazına katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir. 21. Yüzyıl ilk çeyreğinde sınırların düzensiz göç özelinde güvenlikleştirilmesi yaklaşımının yazına egemen olmasından dolayı bu çalışmanın ikinci bölümünde sınırın incelenmesi göçün güvenlikleştirilmesi üzerinden gerçekleştirilerek sınırın işlevinin değişiminin boyutlarının anlaşılması amaçlanmıştır. Bu tartışma neticesinde sınırların incelenmesinin günümüzdeki koşulları değerlendirilerek ‘çok boyutlu yaklaşım’ ile yeni bir bakış açısı önerilmiştir. Günümüzde sınır çalışmalarının odağı ‘sınırsız dünya’ söyleminin ötesinde sınırdaki yeni güvenlik ikliminin anlaşılması ve disiplinlerarası bir çalışma alanına dönüşmesi olmak üzere iki boyutla özetlenebilir. Bu çalışmanın birçok yeni çalışmaya ışık tutması ümidiyle gelecek çalışmaları yönlendirmek gerekirse, başta düzensiz göç olmak üzere iletişim vasıtalarının, salgın hastalıkların devletlerin sınırlarına etkisi, sınırların ortak özelliklerine dair genel bir kurama ulaşılması veya sınırları inceleme metodolojisi gibi alanlarda dünyada ve Türkiye’de yazında boşluk bulunmaktadır. Bu çalışmaların saha çalışmaları ile desteklenmesi ve disiplinlerarası nitelikte gerçekleştirilmesi yazının gelişimine daha fazla katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Agnew, J. (1994). The Territorial Trap: The Geographical Assumptions of International Relations Theory. *Review of International Political Economy*, 1(1), 53-80.
- Barr, D. (1908). Progress in the Native States of India During the Past Forty Years. *Journal of the Royal Society of Arts*, 56 (2887), 453-474.
- Bassin, M. (1987). Imperialism and the Nation State in Friedrich Ratzel’s Political Geography. *Progress in Human Geography*, 11(4), 473-495.

- Bauman, Z. (1998). *Globalization, The Human Consequences*. New York: Columbia University Press.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Oxford: Polity Press.
- BM Kalkınma Programı (1994). İnsani Gelişme Raporu 1994. Erişim: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-1994>
- Boggs, S. (1932). Boundary Functions and the Principles of Boundary Making. *Annals of the Association of American Geographers*, 22(1), 48-49.
- Boggs, S. (1940). *International Boundaries, A Study of Boundary Functions and Problems*. New York: Columbia University Press.
- Boggs, S. (1941). Mapping the Changing World: Suggested Developments in Maps. *Annals of the Association of American Geographers*, 31(2), 119-128.
- Bonacker, T. (2007). Debordering by Human Rights: The Challenge of Postterritorial Conflicts in World Society. Stephan Stetter (Ed.), *Territorial Conflicts in World Society* içinde (s. 19-32). Londra: Routledge,.
- Bowman, I. (1921). *The New World: Problems in Political Geography*. New York: World Book Co.
- Brigham, A. P. (1919). Principles in the Determination of Boundaries. *Geographical Review*, 7(4), 201-219.
- Buzan, B., Waeber, O. ve Wilde J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Londra: Lynne Rienner.
- Cloke, P. ve Johnston, R. (2005). Spaces of Geographical Thought: Deconstructing Human Geography's Binaries. (Eds) Paul Cloke ve Ron Johnston. Londra: SAGE Publications.
- Cox, K. (2002). *Political Geography: Territory, State, and Society*. Oxford: Blackwell Publishers.
- DePolo J. (2018). The Strategic Relevance of Modern Foreign Internal Defense and Security Force Assistance Initiatives. *Special Operations Journal*, 4(1).
- Diener, A. ve Hagen, J. (2010). Introduction: Borders, Identity and Geopolitics, Alexander Diener ve Joshua Hagen (Ed.), *In Borders and Borderlands: Political Oddities at the Edge of the Nation-State* içinde (s. 1-15), Maryland: Rowman&Littlefield Publishing Group.
- Dunn, E. (1955). The Economics of Location, August Lösch (1954). Woglom, W. (Çev.). *Journal of Farm Economics*, 37(2), 376.

- Düvell, F., ve Jordan, B. (2002). Immigration, Asylum and Welfare: the European Context. *Critical Social Policy*, 22(3), 498-517.
- Fait, N. (2013). African Migrations toward Turkey: Beyond the Stepping Stone. *Ankara Üniversitesi SDF Dergisi*, 68(1), 21-38.
- Fischer, E. (1949). On Boundaries. *World Politics*, 1(2), 196-222.
- Foucault, M. (1979). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. A. Sheridan (Çev.). New York: Vintage Books.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Los Angeles: University of California Press.
- Guo, R. (2015). *Cross-Border Management: Theory, Method and Application*. Londra: Springer.
- Hartshorne, R. (1933). Geographic and Political Boundaries in Upper Silesia. *Annals of the Association of American Geographers*, 23(4), 195-228.
- Hartshorne, R. (1936). Suggestions on the Terminology of Political Boundaries. *Annals of the Association of American Geographers*, 26, 56-57.
- Holdich T. (1916). *Political Frontiers and Boundary Making, By Col. Sir Thomas H. Holdich*. Londra: Macmillan and Co.
- House, J. (1982). *Frontier on the Rio Grande: A Political Geography of Development and Social Deprivation*. Oxford: Clarendon Press.
- Houtum, H. ve Naerssen T. (2001). Bordering, Ordering and Othering. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*. 93(2), 125-136.
- Houtum, H. ve Strüver, A. (2002). Borders, Strangers, Doors, and Bridges. *Space and Polity*, 6(2), 141-146.
- Houtum, H. (2005). The Geopolitics of Borders and Boundaries, *Geopolitics*, 10(4), 672-679.
- Hyndman, J. (2012). The Geopolitics of Migration and Mobility, *Geopolitics*. 17(2), 243-255.
- İçduygu, A. ve Yüksek, D. (2012). Retinking Transit Migration in Turkey: Reality and Re-presentation in the Creation of a Migratory Phenomenon. *Population, Space and Place*, 18, 441-456.
- Jenkins, D. (2008). Distinguishing Between Security Force Assistance & Foreign Internal Defense Determining A Doctrine Road-Ahead. *Small Wars Journal*, Erişim:

<https://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/146-jenkins.pdf>

- Johnson, D. W. (1917). The Role of Political Boundaries, *Geographical Review*, 4(3), 208–213.
- Johnson C., Jones, R. ve Paasi, A. (2011). Interventions on Rethinking ‘the Border’ in Border Studies, *Political Geography*, 30, 61-69.
- Joint Publication 3-22 (2018). Foreign Internal Defense. the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, Erişim: <https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp322.pdf?ver=2018-10-10-112450-103>.
- Jones, S. (1943). The Description of International Boundaries. *Annals of the Association of American Geographers*, 33, 99-117.
- Jones, S. (1945). Boundary-Making: A Handbook for Statesmen, Treaty Editors and Boundary Commissioners. Washington: Carnegie Endowment for International Peace. Erişim: https://heinonline.org/HOL/Page?collection=ustreaties&handle=hein.hoil/boumakst0001&id=3&men_tab=srchresults
- Jones, S. (1959). Boundary Concepts in Setting Time and Space. *Annals of the Association of American Geographers*, 49, 241-55.
- Kolossov, V. (2005). Border Studies: Changing Perspectives and Theoretical Approaches. *Geopolitics*, 10(4), 606-632.
- Kristof, L. (1959). The Nature of Frontiers and Boundaries. *Annals of the Association of American Geographers*. 49(3), 269-282.
- Lyde, L. (1915). *Some Frontiers of To-Morrow*, Londra: A&C Black Ltd.
- Martinez, O. (1994a). The Dynamics of Border Interaction: New Approaches to Border Analysis. Clive H. Schofield (Ed.), *Global Boundaries* içinde. Londra: Routledge.
- Martinez, O. (1994b). *Border People: Life and Society in the US-Mexico Borderlands*. Tucson: The University of Arizona Press.
- Martinez, O. (1996). *U.S-Mexico Borderlands: Historical and Contemporary Perspectives*. Lanham: Rowman&Littlefield.
- Minghi, J. (1963). Border Studies in Political Geography. *Annals of the Association of American Geographers*, 53(3), 407-428.
- Newman, D. ve Paasi, A. (1998). Fences and Neighbours in the Postmodern World: Boundary Narratives in Political Geography. *Progress in Human Geography*, 22(2), 186-207.

- Newman, D. (2006). The Lines that Continue to Separate us: Borders in our 'Borderless' World. *Progress in Human Geography*, 30(2), 1-19.
- Obama, B., (2016). Remarks by the President on the Administration's Approach to Counter-terrorism. FL: MacDill Air Force Base. Erişim: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/12/06/remarks-president-administrations-approach-counterterrorism>
- Ohmae, K. (1989). Managing in a Borderless World, *Harvard Business Review*, May-June issue, 152-161.
- Ohmae, K. (1990). *Borderless World, Power and Strategy in the Global Marketplace*. Londra: Harper Collins.
- Ohmae, K. (1995). *The End of the Nation State*. New York: Free Press.
- Paasi, A. (1996). *Territories, Boundaries and Consciousness, The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border*. Chichester: John Wiley.
- Paasi, A. (2001). Europe as a Social Process and Discourse, *European Urban and Regional Studies*. 8 (1), 7-28.
- Paasi, A. (2005), The Changing Discourses on Political Boundaries: Mapping the Backgrounds, Contexts and Contents, B/ordering the Space, Ed. Van Houtum Henk, Kramsch Olivier, Zierhofer Wolfgang, Ashgate: Burlington, s. 2-16.
- Paasi, A. (2009). Bounded Spaces in a 'Borderless World': Border Studies, Power and the Anatomy of Territory. *Journal of Power*. 2(2), 213-234.
- Paasi, A. (2011). Borders, Theory and the Challenge of Relational Thinking. *Political Geography*, 30, 62-63.
- Paasi, A. (2019). Borderless Worlds and Beyond: Challenging the State-Centric Cartographies. E. Prokkola, J. Saarinen ve K. Zimmerbauer (Ed.), *Borderless Worlds for Whom?* içinde (s. 21-37). Londra: Routledge.
- Payan, T. (2014). Theory-Building in Border Studies: The View from North America. *Eurasia Border Review*, 5(1), 1-19.
- Peattie, R. (1944). *Look to the Frontiers: A Geography for Peace Table*. New York: Harper&Brothers.
- Pecoud, A. ve Guchteneire, P. (2006). International Migration, Border Controls and Human Rights: Assessing the Relevance of a Right to Mobility, *Journal of Borderlands Studies*, 21(1), 69-86.

- Pounds, N. (1951). The Origins of the Idea of National Frontier in France. *Annals of the Association of American Geographers*, 41, 146-57.
- Pounds, N. (1954). France and 'les Limites Naturelles' from the Seventeenth to the Twentieth Centuries. *Annals of the Association of American Geographers*, 44, 51-62.
- Prescott, V. (1965). *The Geography of Frontiers and Boundaries*. Londra: Hutchinson.
- Prescott, V. (1987). *Political Frontiers and Boundaries*. Chicago: Aldine.
- Pries, L. (2005). Configurations of Geographic and Societal Spaces: A Sociological Proposal between 'Methodological Nationalism' and the 'Spaces of Flows'. *Global Networks*, 5(2), 167-190.
- Sack, R. (1983). Human Territoriality: A Theory. *Annals of the Association of American Geographers*, 73(1), 55-74.
- Semple, E. (1907). Geographical Boundaries. II. *Bulletin of the American Geographical Society*, 39(8), 449-463.
- Semple, E. (1941). *Influences of Geographic Environment, on the Basis of Ratzel's System of Anthro-geography*. New York: Holt and Company.
- Sendhardt, B. (2013). Border Types and Bordering Processes: A Theoretical Approach to the EU/Polish-Ukrainian Border as a Multi-Dimensional Phenomenon. Arnaud Lechevalier ve Jan Wielgohs (Ed.), *Borders and Border Regions in Europe* içinde (s. 21-44).
- Smith, M.P. (2001). *Transnational Urbanism, Locating Globalization*. Oxford: Basil Blackwell.
- Spykman, N. (1942). Frontiers, Security, and International Organization. *Geographical Review*, 32(3), 436-447.
- Stetter, S. (2005). The Politics of De-paradoxification in Euro-Mediterranean Relations: Semantics and Structures of 'Cultural Dialogue'. *Mediterranean Politics*, 10 (3), 331-348.
- Stetter, S. (2007). Regions of Conflict in World Society: The Place of the Middle East and Sub-Saharan Africa. Stephan Stetter (Ed.), *Territorial Conflicts in World Society: Modern Systems Theory, International Relations and Conflict Studies* içinde (s.33-47). Londra: Routledge.

- Taylor, P. (1996). Creative Tensions. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 28, 1983-1995. Erişim: <https://doi.org/10.1068/a281983>
- Urry, J. (2000). *Sociology Beyond Societies, Mobilities for the Twenty-First Societies*, Londra: Routledge.
- Vogeler, I. (2011). Types of International Borders along the US-Mexico Border. *Geography Online*, Erişim: <https://www.siue.edu/GEOGRAPHY/ONLINE/Vogeler/US-MexicodBorder.htm>
- Wallerstein, I. (1974). The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis. *Comparative Studies in Society and History*, 16(4), 387-415.
- Wilson, T. ve Donnan H. (1998). *Border Identities: Nation and State at International Frontiers*. Birleşik Krallık: Cambridge University Press.
- Yeung, H. (1998). Capital, State and Space: Contesting the Borderless World. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 23(3), 291-309.
- Yıldız, M. ve Ekmekcioğlu, A. (2018). Sınır Güvenliğinde Duvar İnşa ve Tahkim Politikaları. Cenay Babaoğlu ve Elvettin Akman (Ed.), *Kamu Politikası Analizi: Türkiye Uygulamaları* içinde (s. 331-367). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ziljstra, J. (2014). Stuck on the Way to Europe? Iranian Transit Migration to Turkey. *Insight Turkey*, 16(4), 183-199.

